

organizations of the extra-mural teaching, allowing to reduce the process of adaptation of student to the studied discipline, rationally to manage don't room work, to get a feedback systematic, to get objective information about mastering of discipline, to have information about mastering of discipline after completion of educational semester.

Keywords: extra-mural teaching, rational management of don't room by independent work.

УДК 374.4

Ніна Журавська,
м. Київ

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ-АГРАРІЇВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. Адаптація підготовки викладачів в аграрних вищих навчальних закладах України до Європейських норм означає, насамперед, сприйняття законів із розвитку сільського господарства країн ЄС, за якими *сталий розвиток* означає об'єднання в єдине ціле економіки, навколишнього середовища, соціальної сфери (у Франції Закон із сільського господарства щодо "сталого розвитку" був прийнятий вже у 1999 р.) [5].

Аналізуючи останні дослідження і публікації, в яких започатковано розв'язання порушеної проблеми, ми акцентуємо увагу на недосліджених позиціях. Зокрема, безперечний науковий інтерес має те, що у Франції Міністерством фінансів запропонована стратегія ініціативи, що передбачає фінансування і впровадження у вищих навчальних закладах полюсів компетентності. Група підприємців створює схему, за якою наукові ідеї впроваджуються безпосередньо у виробництво. Міністерство сільського господарства та рибальства, якому підпорядкована аграрна освіта у Франції, створило ряд локальних комплексів компетенції. Тобто, аграрні вищі навчальні заклади різних напрямів підготовки фахівців об'єднуються й утворюють повний ланцюг: від викладачів аграрних вищих навчальних закладів, фахівців із виробництва сільськогосподарської продукції до фахівців із її переробки. Отже, сталий розвиток сільського господарства для Європи означає: живемо і зберігаємо життя сьогодні.

Постановка завдання статті. Загальновідомим є те, що в

Європі об'єднуються різні школи та напрями наукових досліджень в аграрній сфері для досягнення сталого розвитку сільського господарства. Європейське бачення сталого розвитку аграрної освіти передбачає інтегрований підхід: якість, безпека, контроль. Це стосується як продукції сільського господарства, так і навчально-виховного процесу у майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів та фахівців сільськогосподарського напрямку.

Так, поняття *тривалого розвитку*, наведене в сільськогосподарському законі Франції (липень 1999 р.) [5], що уособлює загальні принципи становлення і розвитку аграрної освіти, з'явилося в такій інтерпретації: "Якщо ці теми введені нещодавно до програм MAP, вони мають бути дослідницьким предметом міжнародного рівня вже довгі роки. Науковий і педагогічний контекст представлених дослідницьких проєктів розробляється як проблематика дослідження з дидактики: експериментальних, економічних і суспільних наук. Розгляд із наукової точки зору соціально гострих питань є частиною екологічного виховання, що й досі характеризуються відсутністю згоди між дослідниками, саме щодо прогнозів глобальних небезпек та екологічних результатів". Крім того, заяви фахівців і результати їх досліджень часто презентуються або отримують негативні відгуки від журналістів (Kolstoe, 2000 р.) [1].

Звідси випливає значущість заходів, де висвітлюються положення освіти, на яких із журналістами розглядаються й обговорюються заяви різних дослідників, установ. Йдеться про важливі висновки, оскільки пануюча тенденція полягає в тому, щоб розглядати науку не з позиції "влади". Крім того, це "об'єднання наук", назване також "Science-in-the-making", свідчить про інтеграцію наук із суспільною та комерційною діяльністю [2]. Потреба у розвитку дидактики навчання була підкреслена в різних країнах (Royal Society, 1985 р.; American Association for the Advancement of Science, 1989 р.; European commission, 1995 р.) [6]. Рекомендовано, наприклад, (AAAS, 1993 р.) [2] здійснювати підготовку студентів, інформованих про наукові питання, до наукової роботи, виховуючи у них наукову культуру.

У Франції науковість освіти має спрямовувати учнів на "участь у громадянських виборах, де проблеми країни ґрунтуються на науці" [1]. Різні автори довели доцільність введення випадку в дослідження перспектив методики громадянського виховання.

Деякі цей висновок виправдовують через терміни дії наукового виховання (Jenkins, 1994 p.; Osborne, 1997 p.; Zoller, 1982 p.; Désautels, 1995 p.), інші – через значення для освіти, вважають методіку подібною до науки (Millar & Wynne, 1988 p.) [4]. Оскільки у цих двох напрямках є раціональне зерно, доцільно розширювати мотив науковості в експериментальних роботах з економічних і суспільних наук.

Можна припустити, що вивчення гострих соціальних питань сприяє покращенню навчання студентів. У контексті французьких досліджень дидактики, нині працюють дві команди над дидактикою навчання соціально гострих питань. Одна – в ENFA, інша – в IUFM Aix-Marseille, якою управляє Ален Легарде, де теж цікавляться дидактикою навчання економічних і суспільних питань [5]. Асоціація цих двох команд підсилює зв'язок проблематики дидактики і „гострих” соціальних питань. Пункт, загальний для досліджень цих команд, ґрунтується на зборі матеріалу і на оцінці ризику. Для того, щоб вивчення потенційних екологічних небезпек змогло досягти результатів, часто потрібен взаємозв'язок наукової спільноти. Мета досліджень обох команд полягає в тому, щоб виховати людей, інформованих про дослідницькі методи, їх застосування і вірогідні наслідки, здатних ухвалювати аргументовані рішення та брати участь у дебатах.

Нині багато послідовників цієї течії виховання фахівців, що вивчає взаємодію: „Наука – Технологія – Суспільство”. Розкриття соціально значимих питань сприяє вихованню громадянства. За цією логікою Об'єднане Королівство Великої Британії вирішило запровадити до своєї національної термінології нове поняття – „громадянство”, що означає розвиток освіченості учнів на соціально гострих питаннях. Деякі питання ставляться на заходах, де учасники акцентують увагу на наукових, економічних і суспільних питаннях. Зазвичай пропонують такі запитання: Які довідкові уміння? Їх надійність? Суперечки в їх мотивах? Якими є „природні вміння” студентів, викладачів у галузі дидактики професійно орієнтованих дисциплін?

Слід зазначити, що йдеться також про „систему знань”, яка включає суспільні знання, взаємозв'язок наук, інформацію з популяризації науки, що походить із різних джерел (довідкові знання, дидактичні стратегії будівництва, їхні аналіз та оцінка). Ґрунтовне вивчення зазначених понять сприяє розробці проблематики дидактичної обробки понять і наявної практики.

Йдеться, з одного боку, про те, щоб аналізувати дійсну практику викладачів, відповідно до зміни цього контексту, а з другого боку, пропонувати, починаючи із досліджень, викладачам нові дидактичні стратегії, аналізувати їх і оцінювати за прикладом опублікованих праць Беднарза [3].

Разом із видатними досягненнями в галузі нових технологій науково-технічна революція принесла в людське життя безліч негативних явищ – нещадну експлуатацію природних ресурсів, знищення копалин, лісів і придатних для господарського використання земель, забруднення навколишнього середовища, радіаційне та хімічне зараження тощо. Усього цього досить для припинення життя на Землі. Отже, на вищу аграрну освіту й, зокрема підготовку викладачів-аграріїв, покладається найголовніша функція – екологічне просвітництво й перевиховання свідомості майбутніх фахівців-аграріїв з метою привернення їхньої уваги до проблем природи й оточуючого середовища, до необхідності збереження життя на планеті, проблем розумного господарювання. Мета сільськогосподарської політики спільного ринку полягає в тому, щоб забезпечити фермерів пристойним рівнем життя, а споживачів – якісним продовольством за справедливими цінами [2]. Звідси випливає, що безпека продовольства, збереження сільського середовища – ключові поняття нової концепції європейської освіти.

П'ята конференція міністрів "Навколишнє середовище для Європи" (Київ, 21-23 травня 2003 р.) [2] прийняла документи "Теоретична основа" і "Проект пропозиції щодо здійснення", які заклали фундамент для забезпечення *сталого* розвитку в регіоні. Включення *сталого* розвитку до переліку основних цілей системи освіти сприяє підвищенню рівня знань і обізнаності в регіоні.

Зазначимо, що екологічна освіта (УР) (Ecological education) в цілях стійкості ставить акцент головним чином на охороні навколишнього середовища і турботі про неї. Увага повинна бути зосереджена на всіх видах людської діяльності, що стосуються навколишнього середовища і пов'язані з використанням природних ресурсів. Освіта на користь *стійкого розвитку (сталого)* (ПУР) (Education on benefit of proof development) – це більш широке поняття, яке охоплює економічну, соціальну й природоохоронну галузі. Питання стійкості мають стати невід'ємною частиною життя кожної людини і, відповідно, складовою формальної освіти, особливо у підготовці викладачів сільськогосподарського

спрямування.

У розділі "Елементи програми спільних дій" розглядаються напрями, за якими повинні здійснюватися конкретні дії і на які зверталася увага на минулих Конференціях ООН:

1. Стратегія *сталого (або стійкого) розвитку* – "Порядок денний на XXI століття" – була прийнята на Конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). У розділі 36 наголошується: "Освіту, включаючи підвищення інформованості населення і професійну підготовку, слід визнати як процес, за допомогою якого людина і суспільство можуть повною мірою розкрити свій потенціал. Освіта має вирішальне значення для сприяння сталому розвитку і розширенню можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища..." [2, с. 5]. На всіх подальших конференціях ООН, незалежно від тематики, сталий розвиток був невід'ємним елементом їхніх програм. Підкреслювалося, що освіта є рушійною силою для необхідних змін, що мир, розвиток, охорона здоров'я і демократія є взаємопосилючими передумовами *сталого (або стійкого) розвитку*.

2. Відповідно до рекомендацій, передбачених "Порядком денним на XXI століття", ООН для забезпечення ефективного здійснення цієї Повістки створила в 1993 р. Комісію зі сталого розвитку (The commission on proof development). Комісія регулярно розглядає окремі питання "Порядку денного на XXI століття" на щорічних конференціях. На своїй шостій сесії в 1998 р. Комісія прийняла комплексні резолюції із освіти і комунікацій. Окрім того, вона затвердила масштабну програму роботи, в якій урядам пропонується включати *цілі сталого розвитку* в освітні програми всіх рівнів, і заохочується їх рішучість із цього напрямку.

3. На Всесвітній конференції "Освіта для всіх" (Джомтьєн, Таїланд, 1990 р.) було дане таке визначення базових освітніх потреб: "Ці потреби охоплюють як необхідний обсяг навичок (уміння читати, писати, володіння усною мовою, уміння формулювати і розв'язувати завдання), так і основний зміст навчання (знання, професійні навички, ціннісні установки і переконання), які необхідні людям для виживання, розвитку всіх своїх здібностей, самореалізації в умовах дотримання людської гідності, підвищення якості життя, ухвалення зважених рішень і продовження освіти" (Всесвітня декларація про освіту для всіх, ст. 1, п. 1). Це повною мірою відображено в Дакарських рамках дій

(Всесвітній форум з питань освіти, Дакар, Сенегал, квітень 2000 р.): "Освіта є основоположним правом людини. Вона має ключове значення для *сталого розвитку* і миру, і є незамінним засобом ефективної участі в житті суспільних і економічних структур ХХІ століття, яке випробовує на собі дію швидкої глобалізації" [2].

4. На Міжнародній конференції з освіти в галузі оточуючого середовища і розвитку та проблем комунікації "ЕКОЕД-1992" (Торонто) розвиток розглядався як перспектива зростання, при якій важливо, щоб природоохоронна діяльність велася, зокрема, шляхом скорочення дії антропогенної діяльності на навколишнє середовище. В цьому контексті *сталий розвиток* розглядається як компроміс, при якому можна уникнути надмірної дії на стан речей, що склався. Освіта повинна задовольняти потреби сталого розвитку шляхом підготовки людських ресурсів у галузі підвищення продуктивності через активізацію технічного прогресу і заохочення культурного середовища, сприятливого для соціально-економічних перетворень. Мета полягає в тому, щоб використовувати всі форми капіталу (у т. ч. людський капітал) для забезпечення швидкого і найбільш справедливого економічного зростання, разом із зменшенням негативного впливу на навколишнє середовище [2].

5. У доповіді "Освіта: прихований скарб" (Міжнародна комісія з освіти для ХХІ століття, 1996 р.), підкреслюється, що освіта необхідна для демократичного і стабільного майбутнього. Основою для освіти там визначені чотири чинники: навчання жити разом, навчання знанням, навчання навичкам і навчання життю. Тобто, йдеться про складові *сталого розвитку*.

6. На міжнародній конференції ЮНЕСКО "Освіта в інтересах стійкого майбутнього" (Салоніки, Греція, 1997 р.) зазначалося, що в орієнтованій на стабільність програмі однією з першочергових цілей стане поняття громадянськості. Традиційний пріоритет вивчення природи повинен врівноважуватися вивченням суспільних і гуманітарних наук. Потім вивчення взаємодії екологічних процесів буде об'єднане з ринковими чинниками, культурними цінностями, справедливим ухваленням рішень, державною політикою й екологічними наслідками антропогенної діяльності у всеосяжному взаємозалежному ключі. Студенти-викладачі мають аналізувати питання про те, як критично відображати своє місце в світі і який вид *сталого розвитку* їм підходить. На практиці їм необхідно розглядати альтернативні

шляхи розвитку життєвого процесу, оцінювати альтернативні концепції, вчитися обговорювати і обґрунтовувати вибір між концепціями і складати плани їх реалізації, а також брати участь у житті общини для практичного перетворення цих концепцій в практику. Такі навички і здібності, що покладено в основу високої громадянськості, роблять освіту на користь стабільності частиною процесу виховання інформованого, зацікавленого й активного населення. Таким чином, конференція дійшла висновку, що освіта в інтересах стабільності сприяє освіті у галузі демократії і миру.

7. На другій нараді міністрів освіти країн регіону Балтійського моря (Стокгольм, січень 2002 р.) представники Німеччини, Данії, Ісландії, Латвії, Литви, Норвегії, Польщі, Росії, Фінляндії, Швеції та Естонії розглядали результати роботи системи освітнього сектора "Балтія-21" – її трьох робочих груп відповідно до завдання, поставленого на першій нараді міністрів (Стокгольм, січень 2000 р.). Міністри прийняли "Порядок денний на XXI століття" в галузі освіти на користь *сталого розвитку* в регіоні Балтійського моря, "Балтія-21Е" і програму дій, яка нині втілюється в життя.

8. Міждержавна екологічна рада країн ЄС (The European ecological advice) через свою Робочу групу із екологічної освіти також додає внесок в освіту у галузі охорони навколишнього середовища, тобто у розвиток принципів *сталого розвитку*.

9. Основні уроки за минуле десятиліття ("Освіта на користь стабільності" від Ріо-де-Жанейро до Йоханнесбурга "Уроки десятиліття активних дій" (ЮНЕСКО, 1991 р.) винесені на користь сталого розвитку в процесі освіти: освіта на користь *сталого розвитку* є тією, що зароджується; мета динамічної концепції із новим баченням освіти – дати особам будь-якого віку можливість нести відповідальність за побудову стабільного майбутнього. Актуалізувалася потреба переорієнтовувати багато із наявних освітніх напрямів, програм і видів практики, із тим щоб вони забезпечували концепції, навички, зацікавленість і активність, необхідні для *сталого розвитку (Proof development)*. Освіта є ключем до перетворення в сільських районах і має основне значення для забезпечення економічної, культурної і екологічної життєздатності сільських територій і общин; безперервне навчання, включаючи освіту для дорослих і для общини, відповідне технічне і професійне навчання, вищу освіту і підготовку викладачів, є життєво важливими доданками для

нарощування потенціалу в інтересах стабільного майбутнього” [2, с. 7].

10. Орхуська конвенція відкриває для екологічної освіти нові перспективи. Населенню слід перейматися проблемами навколишнього середовища, соціальної сфери, економіки, безпеки та особистої недоторканості. Люди повинні засвоїти, яким чином потрібно враховувати екологічні проблеми у повсякденному житті.

11. Регіональна нарада міністрів на Всесвітній зустрічі на вищому рівні із *сталого* розвитку (Женева, 24-25 вересня 2001 р.) також розглянула зазначене питання. Міністри, зокрема, ”вирішили удосконалити систему освіти і розробку програм навчання із сталого розвитку в цілях поглиблення загального розуміння того, як здійснювати і заохочувати до сталого розвитку на практиці” [2, с. 8]

12. Результати відповідної діяльності Програми Організації Об’єднаних націй із охорони довкілля (ЮНЕП), ООН із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Європейського союзу, професійних і природоохоронних організацій (НВО) є значним внеском у подальше обговорення екологічної освіти й освіти на користь *сталого розвитку*. Важливого значення набуває й робота в рамках природоохоронних конвенцій (конвенцій з біологічної різноманітності, про зміни клімату та ін.).

13. У матеріалах роботи Всесвітньої зустрічі на вищому рівні із стійкого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.) підкреслено необхідність інтеграції сталого розвитку (УР) до систем освіти на всіх рівнях із тим, щоб розбудовувати освіту як ключовий елемент перетворень. Саміт також рекомендував Генеральній Асамблеї ООН оголосити 2005-2015 десятиліттям *сталого розвитку*.

15. Освіта, професійна підготовка і дослідницька робота визнані важливими інструментами для досягнення стійкого розвитку та інтеграції всіх галузей життя. Йдеться про реформування систем директивних та адміністративних органів освіти на основі довіри, активності [2].

Висновки. Враховуючи умови сьогодення, ця стратегія сталого розвитку повинна підтримуватися на загальнодержавному рівні. При підготовці відповідного законодавства і рішень Усім державам пропонується використовувати елементи загального управління. Для національного / державного використання цих елементів потрібна їх подальша розробка і трансформація на національному / державному рівні [2, с. 3]. Стратегія також

ґрунтується на засадах регіональної і субрегіональної співпраці, взаємодії різних суб'єктів, навчальних закладів та інших установ на національному / державному рівні.

Перспективи подальших досліджень проблеми. Поняття *сталого розвитку* має цілий ряд значень часто відповідають різним ідеологіям. Його цінність залежить від способу ставлення людей до нього і від того простору, який вони можуть виділити йому для наповнення цього поняття реальним значенням у їх власному контексті. Освіта допомагає людям у процесі самовизначення і нарощування потенціалу. Прагнення забезпечити стабільність є засобом для досягнення мети при розвитку екологічної думки і освіти і підвищити якість навчання.

Література

1. Констан К. Сталий розвиток та агрономічна освіта у Вищій національній школі м. Діжон, Франція / К. Констан, Ж. Труш // Науковий колоквиум. – Біла Церква: БДАУ, 2006. – С. 1-2.
2. Навколишнє середовище для Європи: матеріали п'ятої конференції (Київ, Україна, 21-23 травня 2003 р.). – К., 2003. – С. 1-23.
3. Педагогическая мысль в странах Запада на современном этапе: Сб. научн. тр. / В.Я. Пилиповский и др.; отв. ред. В.Я. Пилиповский. – М.: АПН СССР, 1991. – 95 с.
4. Albe V. Conception collaborative d'un CD-ROM pour l'enseignement des moteurs électriques, Communication orale à la 6ème Biennale de l'Education et de la Formation, Paris, 3-6 juillet 2002 / V. Albe & C. Ducamp. – 78 p.
5. Le concept de développement durable: la loi d'orientation agricole // Ministère de l'Agriculture et de la Pêche. – Paris, juillet 1999. – P. 17.
6. Simonneaux L. La conduite du changement dans la mise en place de formations à des métiers émergents, in La recherche en éducation et le développement de la pratique professionnelle en enseignement / L. Simonneaux, Ch. Beslay, J. Castellan & M. Fenech. – Sherbrooke: Editions du CRP, 2001. – P. 48-63.

Нина Журавская

Подготовка преподавателей-аграриев в контексте устойчивого развития сельского хозяйства: европейский опыт

Аннотация. Рассмотрены проблемы профессиональной подготовки преподавателей-аграриев. Осуществлен анализ опыта

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

исследований в странах Европейского Союза.

Ключевые слова: преподаватели-аграрии, сельское хозяйство, стабильное развитие, профессиональная подготовка, Европейский Союз.

Nina Zhuravska

Preparation of teachers-agrarians in the context of steady development of agriculture: European experience

Summary. The problems of professional preparation of teachers-agrarians are considered. The analysis of experience of researches in the countries of European Union is carried out.

Key words: teachers-agrarians, agriculture, stable development, professional preparation, European Union.

УДК 374.7 “71”

Ірина Носаченко,
м. Київ

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРІОРИТЕТИ ТА ПРОБЛЕМИ

В умовах незалежності та розбудови ринкової економіки в Україні, надзвичайно велике значення має розвиток суспільного виробництва, ефективність якого знаходиться у прямій залежності від знань і умінь людей, що створюють матеріальні і духовні блага. Сьогодні, коли відбувається постійне ускладнення технічного оснащення виробництва, суспільство стає перед необхідністю вдосконалювати освіту і неперервно підвищувати кваліфікацію працівників різних галузей виробництва. Підвищення кваліфікації здійснюється у процесі навчання і самоосвіти дорослого населення, а також його до навчання та перенавчання у зв'язку з потребами науково-технічного прогресу, а також підходами до розуміння навколишнього світу. В умовах сьогодення надто гостро стоїть проблема перепідготовки і перекваліфікації кадрів.

Останнім часом у психолого-педагогічній літературі широкого обговорення набула проблема неперервної освіти, яка в свою чергу є одним з важливих компонентів освіти дорослих. В літературі зустрічаються й інші, близькі за значенням терміни,